

EMLÉKEZÉS A HERMAN OTTÓ-EMLÉKÉREM TULAJDONOS CSATH ANDRÁSRA

– Domokos Tamás –

A Pro Natura kiállítás 1996 és 1998 közötti tervezése során döbbsentem rá, hogy a Békés megye természettudósai tablósorba szánt 17 természettudósról, milyen kevés adattal rendelkezünk. Néhány esetben még a „kezdet” és a „vég” évszámai és helységnevei is hiányoztak. Nem kis problémát jelentett a tudósok jó minőségű portréjának a beszerzése. Arról már a legelején le kellett mondanom, hogy megközelítően azonos életkorból származó fotókon jelenítsük meg őket. Ekkor döbbsentem rá, hogy milyen gyorsan képes a globalizáció árnyoldalai irányába vak világ a második temetésre.

Lelkiismeretem megnyugtatótását a „legelhanyagoltabb”-ról, az 1959-ben elhunyt Palágyi Lajosról készült megemlékezéssel kezdtem.¹ (Ő múzeumunk oológiai gyűjteményének volt a donátora.)

Jelen munkámban a Herman Ottó emlékéremmel kitüntetett, közel negyedévszázada elhunyt Csath Andrásra emlékezem (*1. ábra*). Életútjának felvázolásában nagy segítséget jelentett számomra – a Munkácsy Mihály Múzeum Természettudományi adattárán és Réthy Zsigmond írásain túl² – a Csath család hathatós segítsége. Itt szeretnék köszönetet mondani Varga Istvánnénak (szül.: Csath Etelka) és dr. Csath Andrásnak, hogy munkámban nagy odaadással segítettek. Rajtuk kívül még Váradi Mihályné igazgatónőnek (Doboz - Ált. isk.), Horváth Csaba (Budapest, Magyar Természettudományi Múzeum) és Lőrincz László (Nagyenyed, Bethlen Kollégium Baráti Társaság) muzeológusoknak köszönhetem azt, hogy viszonylag elfogadható kép alakulhatott ki Csath András szerteágazó munkásságáról. Váradi Zoltánnak pedig a reprodukciókért tartozom köszönettel.

1896. november 8-án született az egykori Csanád megyei (ma Békés megye) Kunágótán. Édesapja a helyi iskola igazgató tanítója volt. A kis András a négy elemijét Békéscsabán végzi.³ Ezt követően Makón,⁴ majd 1908 és 1911 között a békéscsabai Ágostai

¹ *Domokos Tamás*: Bemutatjuk megyénk ornitológusait – 7. Palágyi Lajos – Múzeumi Híradó, 1998. 2. Békéscsaba, 20–22.

² *Réthy Zsigmond*: Bemutatjuk megyénk ornitológusait. 3. Csath András – Múzeumi Híradó, 1975. 1. Békéscsaba, 14–16. Faunisztikai adatok Csath András által kitömött madarokról – Múzeumi Híradó, 1979. 9. Békéscsaba, 7–12. Adatok és gondolatok (a madártan tükrében) a természettudományi gyűjtemények néha mostoha sorsáról – *Natura Bekesiensis* 3. 1996. 15–28. Munkácsy Mihály Múzeum (Békéscsaba) Természettudományi adattára (= MMT), L.sz.: 854/1974.

³ *Horacsek György & Nyers István*: Személyi adattár – In: Békés vármegye. Szerk.: Márkus György, Budapest. 1936. 512–513. Dr. Csath András kézírata időpont megjelölése nélkül.

Hitvallású Evangélikus Főgimnáziumban diák.⁵ A gimnázium 4. osztályának befejezése után, az 1912/1913-as iskolai tanévben, mint második osztályos tanuló kerül Nagyenyedre (Aiud) a Bethlen Kollégium Tanítóképzőjébe.

Valószínű, hogy a Bethlen Kollégium híres tanárának, dr. SZILÁDY Zoltánnak az ösztönzésére, valamint a ZEYK- illetve BUDA-féle madárgyűjtemény hatására kötelezte el magát egész életére az ornitológia és a preparátori munka mellett.⁶

1914-ben Kolozsvárott (Cluj Napoca) jelenik meg a IV. osztályos tanítójelölt első munkája *Állatkitömés. Gyakorlati útmutató emlézők, madarak kitömésére tanítók, tanítójelöltek számára* címmel.⁷

1915 májusában hadi tanítói oklevéllel a zsebében hagyja el Nagyenyedet és a Bihar vármegyei magyarjékú református Siteren (Șișterea) kezd tanítani. Innen a Battonya közelében fekvő Arad megyei Kisperegre (Peregu Mic) helyezik előljárói.⁸

1917-ben jelenik meg a Királyi Magyar Madártani Intézet szakfolyóiratában, az Aquila 24. évfolyamában első közleménye, amelyben madárvonulási megfigyeléseiről tudósít.

Kisperegen 1918-ban veszi feleségül BOKOR Juliannát, akivel 56 évet tölt el harmonikus házasságban, s aki három fiúval és egy leánnyal ajándékozza meg.⁹

1919-ben kezdi meg a madárvonulási megfigyeléseinek a lejegyzését.¹⁰ 1924. december 20. keltezésű az a CSÖRGEY Titusz aláírásával ellátott oklevél, amely a Királyi Magyar Ornitológiai Központ megfigyelői státuszának elnyeréséről értesíti Csath Andrást (*2. ábra*).¹¹ Ez idő tájt Békés megyében 9 megfigyelőhelye volt a Magyar Madártani Intézetnek. Nevezetesen: Békés, Békéscsaba, Doboz, Endrőd, Gádoros, Kondoros, Mezőhegyes, Orosháza, Szarvas.¹² Vértbeli pedagógusi és ismeretterjesztői vénájának bizonyítéka az az 1928-ban Aradon megjelent, kék puhafedéllel ellátott *Gyermeknaptár*,¹³ amely a madarak szeretetére nevelő írások gyűjteménye.¹⁴

A románul jól beszélő (1922-ben Bukovinában tett román pedagógusi vizsgát), de magyarsága miatt zaklatott Csath András mindenét hátrahagyva, feleségével és gyermekeivel, Lászlóval (1921) és Andrással (1924) 1929-ben egy kukoricáson keresztül Magya-

⁴ Csath András 1938-ban megjelent Békés vármegye madárvilága című munkájának 3. oldalán az ajánlásban dr. Györfly István a következőket írja: "Ilyen szokatlan öröm ért engem most, egykoron való makói gimnáziumi tanárt, amikor egyik régi, ottani kis diákom – ornitológussá immár magát felküzdő tanítványom: e könyv szerzője, felkért pár bevezető sor írására." 1940-ben a Madárkitömés 2. kiadásában is megemlékezik volt tanáráról: Méltóságos DR. GYÖRFFY ISTVÁN egyetemi tanár úrnak, a Kolozsvári Ferenc József Tud. Egyetem tudós professzorának, egykori kedves tanáromnak mély tisztelete és hálája jeléül a SZERZŐ"

⁵ Békés- Csabai Ág. Hitv. Evang. Rudolf-főgimnázium évkönyvei: 1908–1909; 1909–1910; 1910–1911.

⁶ Lőrincz László: Ex litt. 2000. *Csath András*: Buda Ádám gyűjteménye – Aquila, 83. 1922. 313

⁷ Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái 4. 1942. 686.

⁸ Horacsek & Nyers: 1936. 512–513.

⁹ MMT 2135/1998. Horacsek & Nyers, 1936. 512–513.

¹⁰ Keve András: In memoriam. Csath András – Aquila, 83. 1977. 313. Csath András halálozásának a helye téves. Nem Gyomán, hanem Békéscsabán halt meg.

¹¹ Az oklevél másolata a Munkácsy Mihály Múzeum (Békéscsaba) Pro Natura kiállításban megtekinthető.

¹² Csath András: Békés vármegye madárvilága hajdan és ma. Gyula, 1938.

¹³ Gulyás, 1942. 686. Magyar tanítók lexikona (Szerk.: Bene L.) Budapest, 1939. Az Országos Állatvédő Egyesület 30. évfolyama Budapesten jelent meg. Az aradi kiadvánnyal való kapcsolata még tisztázatlan (Ex litt. Horváth Csaba).

¹⁴ Horacsek & Nyers 512–513. MMT 2135/1998. Sajnos a naptár ma már a magyarországi könyvtárakban nem található meg.

rországra szökik. Így kerül élete utolsó pedagógusi állomására, Dobozra, a református elemi népiskolába. Itt tanít 1929 és 1957 között megszakítások nélkül, egészen nyugdíjazásáig. Közben a református egyház kántora is, ameddig a körülmények ezt lehetővé teszik számára.

Dobozra kerülésekor – 1929-ben – nyitja meg és 1944. március 22-ig vezeti a bizonyító erejű madártani adatokat tartalmazó, saját vonalazású pepitafedeles füzetét (3. és 4. ábra).¹⁵ A híressé vált füzet táblázatos formában tartalmazza a preparált madár nevét, az elejtés helyét és idejét, a megrendelő nevét, a munkadíjat; esetleg a madár gyomortartalmát, méretét és színárnyalatát. A megrendelők elsősorban a dobozi és a pósteleki uradalom tisztségviselői közül kerültek ki, de szerepel köztük gróf Széchenyi Antalné és gróf Wenckheim Lajos birtokos is. A 30-as és 40-es években iskolák is találhatóak a pepitafedeles füzet „Kinek tömetett ki?” rovatában (Gazd. isk. Köröstarcsa, Szolnoki gimnázium, Róm. kat. gimnázium – Gyula, Erd. iskola – Esztergom, Gazd. Népiskola – Mezőberény). E füzet tanúsága szerint évente átlagban 18 preparátumot készít. Természetesen elfoglaltsága, megélhetési gondjai és a madárvonulások periódusa ettől jelentős eltéréseket idézhetnek elő. Például 1934-ben csupán 5, 1940-ben pedig 41 madarat készít ki (5. ábra). A 15 évig vezetett pepitafedeles füzet megközelítően 87 faj 350 preparátumának elkészítéséről tudósít.

Az általa preparált madarakat a következő helyeken ejtették: Bánkút (Medgyesegyháza), Békés (Féltő, Tarhos Vizesfás – a preparátumok 7%-a), Békéscsaba, Békéssámsón, Biharugra, Csákgörbő (Szolnok – Doboka vm.: Gárbou), Csárdaszállás (Gyomaendrőd), Darvas, Dévaványa, Doboz (a preparátumok 41%-a), Endrőd, Erdősmecske, Füzesgyarmat, Gyoma, Gyula, Kétegyháza, Kiskőrös, Kispereg (Arad vm.: Peregu Mic), Körösladány, Köröstarcsa, Kunágota, Mezőberény, Németpereg (Arad vm.: Peregu Mare), Pécska (Arad vm.: Pecica) Ploești, Póstelek (Békéscsaba – a preparátumok 13%-a), Sarkad (a preparátumok 8%-a), Sárszentágota, Somogyzentpál, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Tótkomlós, Újkígyós, Vésztő, Zsadány.¹⁶

A helységnevek dr. BERETZK Péter, MÜLLER Géza és RADECZKY Jenő ornitológusokkal tartott kapcsolatára világítanak rá.

1929. október 10-én és 11-én Lillafüreden, a Herman Ottó emléktábla leleplezésének ünnepségén vesz részt, és történeti állatföldrajzi témájú előadást is tart *Kispereg madárvilága ma és hajdan* címmel. A következő évben – 34 évesen – a MOSz Herman Ottó emlékéremmel ismeri el ornitológiai munkásságát (6. ábra).¹⁷ Az emlékérem elnyerésének évében jelenik meg a *Madárkitömés. Gyakorlati útmutatás vadászok, ornitológusok, tanítók számára* első kiadása (7. ábra). A 32 oldalas füzet forrásául Voegler Róbert: *Der Preparator und Konservator*, valamint Lendl Adolfnak a *Természet* folyóiratban az 1800-as évek végén írt cikkeit jelöli meg. A Királyi Magyar Madártani Intézet lapjában, az Aquilában 1934-ben jelenik meg utolsó cikke. Ez a rövid közlemény a gatyásölyv tömeges megjelenéséről tudósít. A cikkből kiderül, hogy 1931–32 telén 8 gatyásölyvet kapott preparálásra Dobozon.

Publikációs tevékenységének megszakadása az Aquilában, preparátori tevékenységének hanyatlása a község életében betöltött szerepének a terebélyesedésével, a Nimród fo-

¹⁵ MMT 854/1974.

¹⁶ Réthy Zsigmond: 1979. 7–12.

¹⁷ MMT 855/1974.

lyóirat favorizálásával is kapcsolatba hozható. (A harmincas években a Polgári Olvasókör jegyzője, a Hítel Szövetkezet igazgatósági tagja (8. ábra), a község virilis képviselője.¹⁸) Egyre több cikke jelenik meg a Nimródban a vadászat és az ornitológia kapcsolatáról, az aprómadarak védelméről és a természetvédelemről. Ő maga soha nem vadászott, ebben megakadályozták elvei. (Ezt a tényt azért kell hangsúlyozni, mert halálakor a Nimród Szerkesztő Bizottságának gyászjelentése Csath Andrást „Békés megyei vadásztársunknak” titulálja.¹⁹) A 30-as évek elejéről származó néhány dokumentum Csath András kunágotai kapcsolatára világít rá (9. ábra), illetve pedagógiai tevékenységéről (10. és 11. ábra) ad képet.

Feltehetően ezekben az években foglalkozik a Doboz környékén fészkelő tűzok megmentésének, mesterséges keltetésének és felnevelésének a problémájával. Sajnos a fiókák táplálására nem talált megoldást.²⁰ E kísérleteket évtizedekkel később, a Kádár rendszerben, a dévaványai rezervátumban koronázta csak siker.

A család életében az 1936-os év hoz változást. Megszületik Etelka lánya.

1938-ban megjelenik fő művének tartott, *Békés vármegye madárvilága hajdan és ma* című munkája (12. ábra). Egyre több idejét foglalja le az ismeretterjesztő munka. 1940-ben *Vadászat és természetvédelem* címmel előadást tart Orosházán és Mezöberényben, illetve a rádióban. A rádióelőadásra, amelyben madarak vonatkozásában elveti a káros és hasznos dilemma létjogosultságát, KITTENBERGER Kálmán reagál a *Nimródban*. Még ebben az évben a Tiszántúli Madárvédő Egyesület (Debrecen) tagja lesz (13. ábra) és megjelenik a *Madárkitömés* második kiadása. Az iránta megnyilvánuló érdeklődést bizonyítják a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara (Debrecen) és a Szt. László Vadásztársaság (Orosháza) kiadásában, 1941-ben megjelent munkái (14. ábra).²¹

A háborús események 1944-ig úgy-ahogy elkerülik a Csath családot. Ekkor azonban nagy csapás éri őket: a nagyobb fiú, László hősi halált hal a lengyel fronton. Ez év március 22-én a pepitafedeleles füzetben megszakadnak az egyre hiányosabbá váló bejegyzések, és a következő rovatok örökre üresek maradnak.²²

A II. világháború befejeződése után, az államosítást követően igazgatói kinevezést nyer az összevonással létrehozott Dobozi Állami Általános Iskolába (15. ábra). Az ötvenes évek elején, nyugdíjba vonulása előtt, ismét a vadászat és a természetvédelem problematikája felé fordul. Először Dobozon (16. ábra) és Gyulán (1954), majd Békésen, Endrődön és Gyomán (1956) rendez vadászati kiállítást. (Dobozon 30 preparátumot sikerül eladnia!)²³ A kiállítás, amelyben a vízimadarak és a ragadozók külön hangsúlyt kapnak, igen szemléletesen, biotóponként mutatítja be a madárvilágot. Feltehetően a kiállítást követően kerül néhány szép Csath-preparátum a Munkácsy Mihály Múzeum (Békéscsaba) tulajdonába (17. és 18. ábra).

¹⁸ *Horacsek & Nyers* 512–513. Ezekből az évekből származik a Hítel Szövetkezet igazgatói tanácsát bemutató fénykép, amelyet dr. Csath András volt szíves azonosítani.

¹⁹ A Nimród Szerkesztő Bizottságának gyászjelentése a Nimród VI. évfolyamának (1974) decemberi 12. számában.

²⁰ MMMT 2135/1998.

²¹ MMMT 855/1974.

²² MMMT 854/1974.

²³ MMMT 855/1974.

1956-ban nyugdíjazzák. Ekkor a tanítói lakást – 28 év Dobozon töltött munkás év után – etikai okokból elhagyja, és fiához költözik Gyomára. (19. ábra)²⁴ (A tanítói lakást később a falu lebontja.) Nyugdíjas éve alatt tovább preparál, s néha ír egy-egy cikket. A békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum adattárába került feljegyzései szerint, az 1973 decemberében Gyomán elejtett 2 északi búvár (*Gavia stellata*) az utolsó preparátori munkája. Utolsó írása a rádió Esti mese rovatába szánt *A kis madárvédő* feltehetően 1973-ban keletkezett.

1974 februárjában, mikor RÉTHY Zsigmond meglátogatja, a szívére panaszodik: „...*azt mondják, hogy a tudő nyomja a szívet... Még az ősszel kerékpároztam... De már most nem...*” Egy korábban kihevert kullancsfertőzést követően asztmával és tüdőtagulással bajlódik. Egészségi állapota Réthy Zsigmond látogatását követően egyre romlik. Fáradt és reménytelen. Úgy érzi, hogy már nincs rá szükség. Már nem álmodozik többet arról, hogy újabb könyvet tud megjelentetni.²⁵ Családja – végső kétségbeesésében – a békéscsabai kórházba viszi, ahol szeptember 1-én, 77 éves korában, agyvérzést követően eltávozik az élők sorából. Végakarátának megfelelően kedves községében, Dobozon helyezik örök nyugalomra az ornitológia, a preparátumkészítés, a természetvédelem, az ismeretterjesztés és tanítás feledhetetlen alakját (20. ábra).²⁶

Csath András az az ember volt, aki a nemzete felemelkedése érdekében végzett, exhibicionizmustól mentes „aprómunkát” tekintette politikai hitvallásának. Mindig hű maradt a nagyenyedi szellemiséghez, református hitéhez, magyarságához és Dobozhoz.

Mi a mi feladatunk? Megőrizni szellemiségét, a TERMÉSZET iránti őszinte tiszteletét, és továbbadni azt a tudatlanoknak és a megtévesztetteknek.

Csath András szakirodalmi és ismeretterjesztő munkásságának bibliográfiája

- (1914): Állatkitömés. Gyakorlati útmutató emlősök, madarak kitömésére tanítók, tanítójelöltek számára (Kolozsvár)
- (1917): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten aus Kispereg) – Aquila 24. évf.: 253.
- (1919): Vándorok vonulása (Zug von Wanderern) – Nimród 7. évf.: 102.
- (1919): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten – Aquila 26. évf.: 58.
- (1919): A kúnágotai vetési-varjú telep (Die Saatkrähenkolonie in Kúnágota – Aquila 26. évf.: 112.
- (1919): Otis tarda – A tűzok (Die Grosstrappe) – Aquila 26. évf.: 113. (135.)
- (1922): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten) – Aquila 29. évf.: 102.
- (1922): Buda Ádám gyűjteménye (Die Vogelsammlung von Ádám Buda) – Aquila 29. évf.: 165. (187–188.)
- (1922): Tűzok fészkelése Kisperegen (Nisten der Grosstrappe in Kispereg) – Aquila 29. évf.: 173. (194.)
- (1924): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten) – Aquila 30–31. évf.: 209.

²⁴ MMT 2135/1998.

²⁵ MMT 855/1974. Dr. Csath András már idézett kézírata.

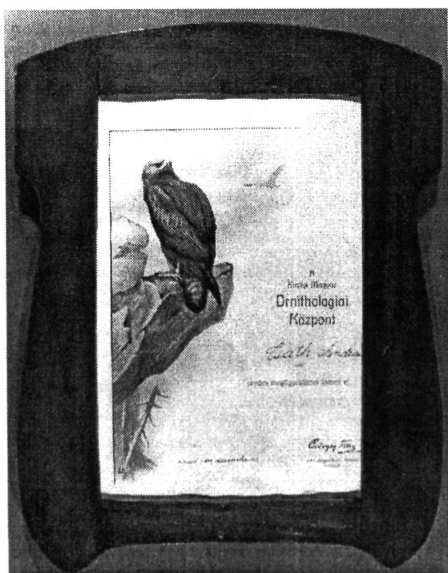
²⁶ MMT 2135/1998.

- (1926): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten) – Aquila 32–33. évf.: 77–78.
- (1926): A dolmányos varjú kártétele a gyümölcsösben (Schaden der Nebelkräher) – Aquila 32–33. évf.: 265. (292.).
- (1928): Madárvonulási adatok (Vogelzugsdaten) – Aquila 34–35. évf.: 271.
- (1928): A hajnalmadár Kisperegén (Der Mauerläufer in Kispereg) – Aquila 34–35. évf.: 389. (431.).
- (1928): A vetési varjú élete és gazdasági jelentősége a mezőhegyesi állami birtokon (Leben und wirtschaftliche Bedeutung der Saatkrähe auf der Staatsdomäne zu Mezőhegyes) – Kócsag 1. évf. 3. 32–36.
- (1928): Gyermeknaptár. Arad. (Országos Állatvédő Egyesület 30. évf. ?)
- (1929): Etessük a madarakat – Körösvidék RT (Békéscsaba), dec. 24.
- (1930): Töviszúró gébics fészke az udvaron (Nest des rotrückigen Würgers im Hofe) – Aquila 36–37. évf.: 307–308. (339.)
- (1930): A Nagyalföld madárvilága hajdan és ma (Die Vogelwelt der Grossen-Ungarischen Tiefebene einst und jetzt) – Kócsag 3. évf.: 12–16.
- (1930): Madárkitömés. Gyakorlati útmutatás ... (Das Stopfen der Vogel. Praktischer Wegweiser ...) Doboz, 1–32.
- (1931): Madárkitömés. Gyakorlati útmutatás ... (Das Stopfen der Vogel. Praktischer Wegweiser) Körösvidék RT (Békéscsaba), 1–32.
- (1934): Gatyásölyv tömeges megjelenése (Massenhaftes Auftreten des Rauhfussbussards in Kom. Békés) – Aquila 38–41. évf.: 371. (436.)
- (1938): Békés vármegye madárvilága hajdan és ma (Gyula), 1–61.
- (1939): Élet a nádasban – Nimród Vadászújság 27. (aug. 1), 362.
- (1939): Vadászat és ornitológia. Nimród Vadászújság 27. évf.: 204.
- (1940): Az apróvad védelme – Nimród Vadászújság 28. évf.: 362.
- (1940): Urali bagoly – Nimród Vadászújság 28. évf.: 570.
- (1940): Madárkitömés. Gyakorlati útmutatás Körösvidék RT (Békéscsaba), 1–32.
- (1941): A vetési varjú élete és gazdasági jelentősége – Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara (Debrecen) 1–9, valamint a Tiszántúli Gazdág (Debrecen) 2. számától kezdve folytatólagosan.
- (1941): Vadászat és természetvédelem. Orosházi Szt. László Vadásztársaság (Orosháza)
- (1963): Vonulnak a vadlibák – Élet és Tudomány 18(47): 1440.

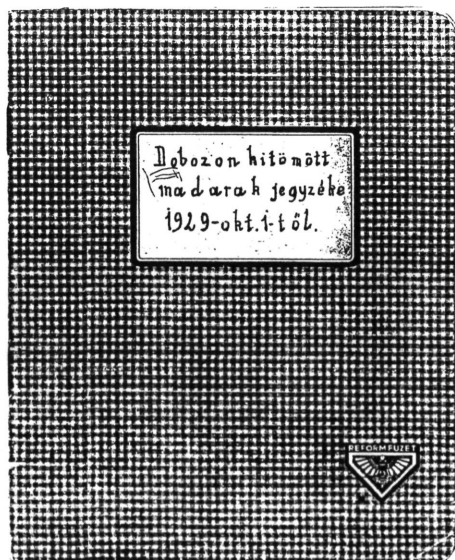

1. ábra.

Steinitzer Dezső aradi műtermében Trianon előtt készült kép (családi tulajdonban = cst.)

2. ábra. A Királyi Magyar Ornitológiai Központ megfigyelői státuszát igazoló okmány (másolat = c. MMTT 2135/1998. Az eredetivel megegyező, keretezett másolat a Pro Natura kiállításban látható Békéscsabán

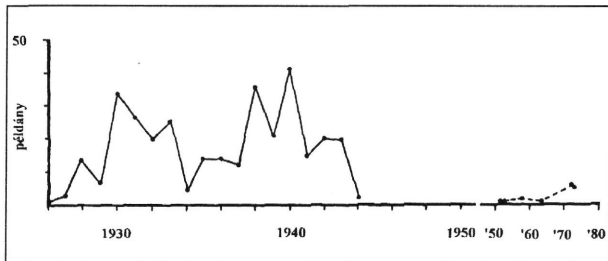

3. ábra. Annak a bizonyos pepita füzetnek a borítója (Munkácsy Mihály Múzeum Természettudományi adattára Békéscsabán = MMTT 854/1974.)

Sor sz.	Madár neve.	Eljuttatás helye.	Eljuttatás ideje.
32.	Indi fülcsörgő.	Pöstelek.	1938. XI. 15.
33.	Szörényi sely.	Doboz.	1938. XI. 15.
34.	Pácán ♂	Doboz.	1938. XI. 18.
35.	Pácán ♂ fekete	Doboz.	1938. XI. 18.
36.	Pácán ♀	Pörkös.	1938. XI. 26.
37.	Szörényi sely.	Miskolc.	1938. XI. 26.
38.	Nék galamb.	Miskolc.	1938. XI. 26.
39.	Szörényi sely.	Pöstelek.	1938. XII. 18.
40.	Bülbü vöcsök.	Körmendány.	1938. XII. 24.
1939.			
1.	Glomelin.	Székely.	1939. I. 5.
2.	Narvay.	Doboz.	1939. II. 16.
3.	Alföldi réce. ♂	Sármány.	1939. III. 8.
4.	Görög réce. ♂	Mezőberény.	1939. IV. 24.
5.	Nistókis gém.	Norvickarcs.	1939. V. 4.
6.	Bakcsó.	Miskolc.	1939. V. 27.

Kinek tömetett ki?	ár.	Gyomor tartalom.	Megjegyzés.
Székely réce.	-	1 darab székely réce	fejgyűrű: h. = 34 mm
" "	-	nyúl	erdőfenn
" "	-	madár csőny. h. = 37 mm	37
" "	-	gyomra aprak.	
Bánsági gyula	8-	" "	
Bánsági gyula főtűző.	8-	csipkény.	
S. Thais d. gerd. felgyűző.	8-	h. = 54 mm	
" "	-	h. = 41 mm	gyoma.
" "	-	nem sikerült	
Székely réce	-	h. = 56 mm	
" "	-	h. = 48 mm	
Pörnyey László nányvő	5-		
éven.			
Rón. kat. gyomra	5-		
Székely réce	-	rejt	#16 postak ar. 2000 1938
" "	-	Bona állat	
" "	-	h. = 37 mm	gyomra aprak.
Ornitológiai labor jegyző.	6-		
Lakics Ferenc fejgyűrű.	8-		
Boga főtűző.	6-		

4. ábra. A pepitafüzet egyik oldalpárja (MMMT 854/1974)

5. ábra. Csath András preparátori tevékenységének idősora 1926 és 1973 között

6. ábra. 1930-ban a Magyar Ornitológus Szövetségtől kapott Herman Ottó emlékérem (cst.)

EX LIBRIS
MEGYEI
KÖNYVTÁR
BÉKÉSMEGYE

KITÖMŐ
MŰTEREM
Alapítva 1899. évben

Szikla és Szilágyi tud. tanszerkészítő intézet állatpreparatóriuma Budapest, VII. kerület, Almássy-tér 15. Élethűen, a legtartósabb kivitelben végzi emlősök és madarak kitérését. Az ország legjobb munkárával dolgozik és 10 évi garanciát vállal. Tanítóknak, szakembereknek 10% engedmény. Számos kitérés.

.....
Itt levágandó.

E szelvény felmutatójának a Szikla és Szilágyi cég Budapest, VII. kerület, Almássy-tér 15. 15% külön árengedményt ad a beküldött állatok preparálási munkadíjából

522
C116

BÉKÉSI GYŰJTEMÉNY

MADÁRKITÖMÉS

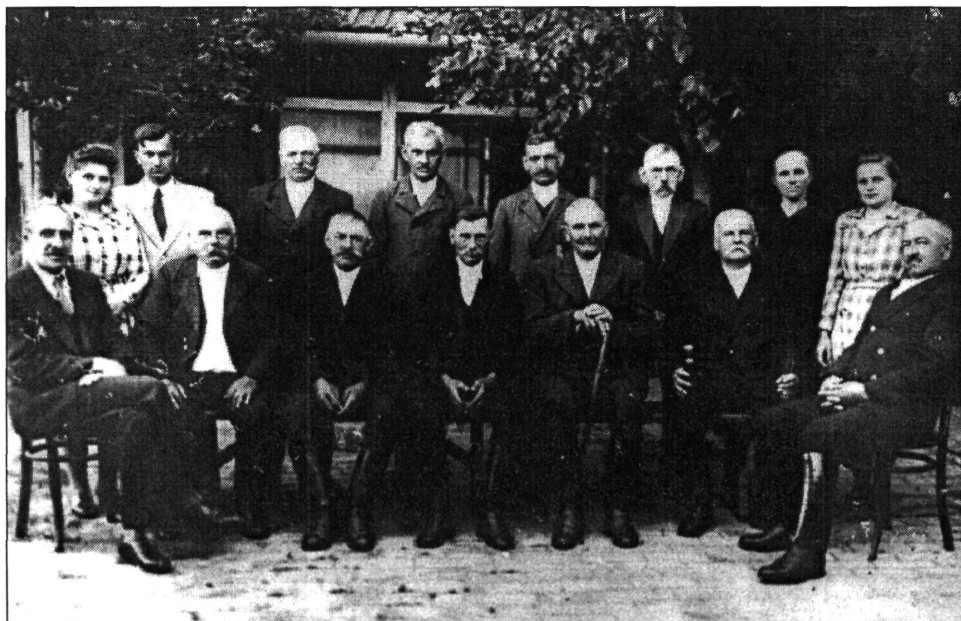
GYAKORLATI UTMUTATÁS
VADÁSZOK, ORNITHOLÓGUSOK, TANITÓK SZÁMÁRA

IRTA
CSATH ANDRÁS TANITÓ
A MAGYAR ORNITHOLÓGUSOK SZÖVETSÉGE DISZTAGJA

KAPHATÓ A SZERZŐNÉL DOBOZ, BÉKÉSMEGYE. ÁRÁ... P

7. ábra. A preparátorok által ma is keresett és forgatott *Madárkitérés* első kiadásának második borító- és belső címlapja 1930-ból (Békes Megyei Könyvtár)

8. ábra. A dobozi Hitel Szövetkezet igazgatósági tagjai a 30-as években.
Csath András a kép baloldalán ül (másolat = c. MMT 2135/1998.)

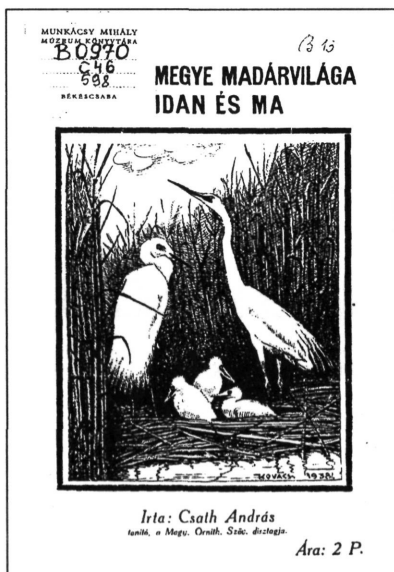
9. ábra. Albino vetési varjú preparátum (Kunágota, 1933. nov. – MMT 854/1974.)

Időp.	Óra	Cím	Tananyag.
			A feldolgozott tananyag.
	8-9. III.	Iszántan.	Praxistábla gyakorlása.
Hétfő.	9-10. IV.	Olvasás.	21. olvasm. Az orvos leány.
	10-11. III.	Írás.	Másolás: a fiatal daru.
18.	11-12. III-IV.	Term. rajz.	A burgonya.
Hedd.	8-9. IV.	Iszántan.	Fejbeli számolás 1000-es körben.
	9-10. II.	Olvasás.	15. olvasm. A fiatal daru.
19.	10-11. IV.	Földrajz.	Alapfogalmak ismétlése.
	2-3. IV.	Beszéd é. gy.	Nyári kleményekről beszélgetés.
	3-4. II-IV.	Testgyakorlat.	Játékok.
Szombat.	8-9. III.	Iszántan.	Kiszáradás kivonás 100-as körben.
	9-10. IV.	Olvasás.	23. olvasm. A balatoni keszkekőrmegek.
	10-11. III.	Beszéd é. gy.	A gyermek játéka.
20.	11-12. IV.	Órallás.	

10. ábra. Tanmenetének részlete 1933-ból (MMMT 854/1874.)

11. ábra. Csoportkép Dobozon a 33/34-es tanévben (Feje mögött látható András fia. András mögött kicsit jobbra az idősebb László látható – c. MMT 2135/1998.)

12. ábra. Békés megye madárvilága hajdan és ma címlapja 1938-ból (MMM Könyvtára)

Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület Debrecen

L E V E L E Z Ő
Tagsági igazolvány

együttal díjnyugta **CSATH ANDRÁS** ref.tanító, ornithologus
 stb. _____ úr alapító tag, _____ doboz-1 _____ lakos részére,
 aki a Természetvédelem iránti rokonszenvét Egyesületünk anyagi támogatásával is bizonyítani
 óhajtottá **akit a természetvédelem-terén végzett nagyszerű munkásságá-
 ért Egyesületünk LEVELEZŐ TAG-gá választotta.**
 _____ K alapító tagsági díj lefizetésével.

Amidőn a Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület elnöksége ezt köszönettel elismeri,
 egyttal jelen tagsági igazolványt kiadja.

Debrecen, 192⁴⁰ évi november _____ hó 9 _____ n.

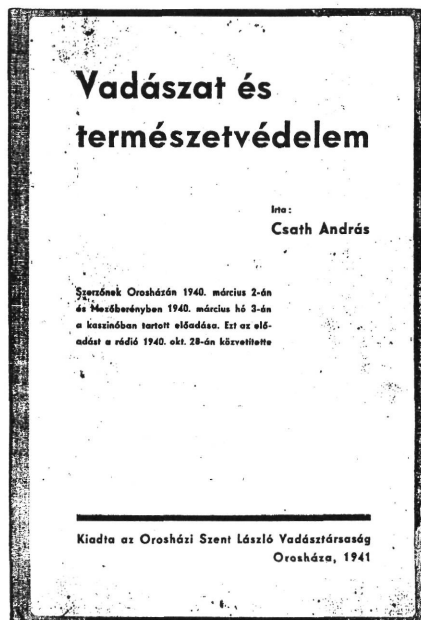
Hlavaszyferenc
pénztáros

D. Nagy
B. V. elnök.

1940-AS NEMZETI KÖNYV- ÉS IRLAPADÓVÁLLALAT R.-T., DEBRECEN

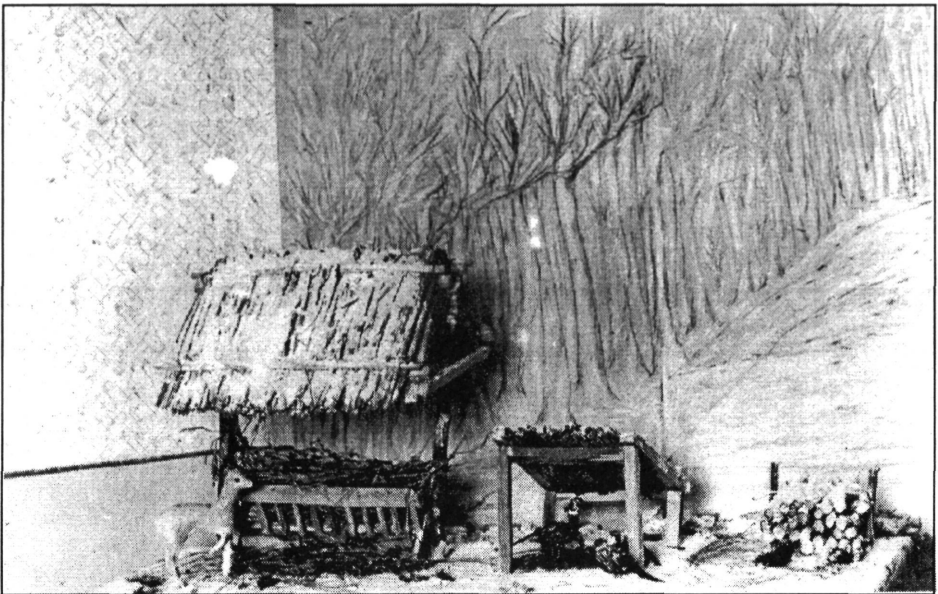
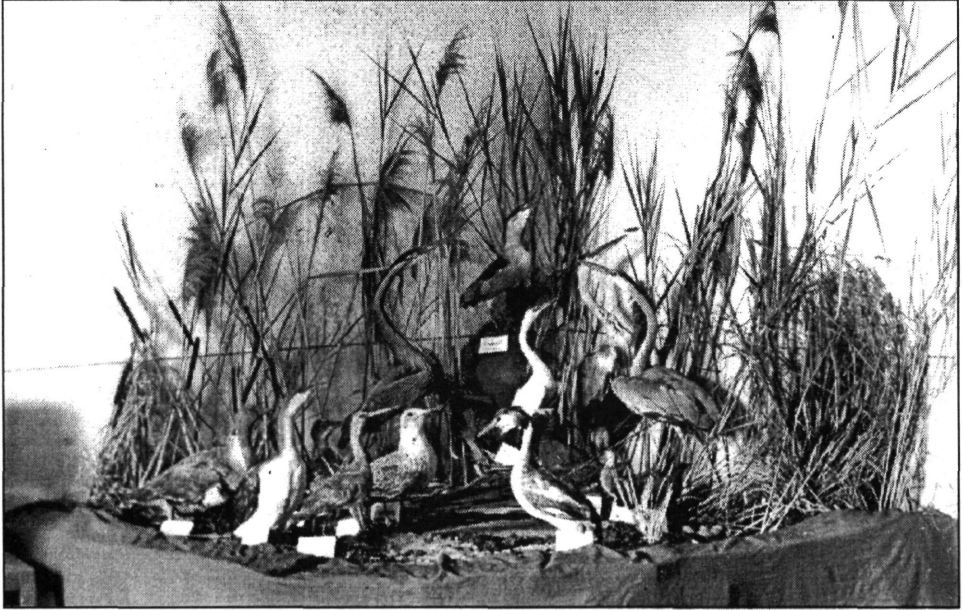
13. ábra. Tiszántúli Madárvédelmi Egyesülettől kapott (Debrecen) tagsági igazolványa (MMMT 854/1974.)

14. ábra. Az utolsó kiadványok egyike

15. ábra. Esti tagozatosok között az 50-es években (c. MMT 2135/1998.)

16. ábra. Két fotó a dobozi vadászati kiállításról (1954. jún. – MMT 854/1974.)

1. Szomorú alag. Dobozon fészelt a
 72 rös oldalban 10-15. máj 1965.

2. Mhu. 1952 - ben hantán egyet
 tömésre Dobozon. A gerlai erdőben
 lőtték. 1952. X. 13 - Hítómveze
 Dobozon ált. iskolában van.

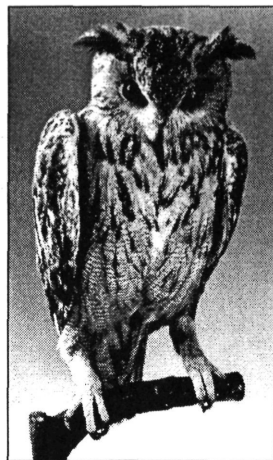
3. Mhu 1953 III. 8 - ben nagyantól lőt-
 ték, ahol az első lőtt. A B. Csabai
 múzeumában van. Nagyon értékes
 az előfordulás. Nagyon nem-e
 egy pár lehetett?

4. Holló. 1935 - ben fészelt a
 Dobozon, Sárkadi erdőben. 2 - db.
 tömten.

5. Mégyászölgy. Gyoma 1958, majd
 1964 - ben került egy. Hítómethék

6. Lánászölgy. 1972. X. 4. ~~lőtték~~
 lőtték. Hítómethék. Cs. dr. - db.

7. Dőgheresély. 1972 - nyarán került
 Lévánán. Hítómethék.

18. ábra.
Három bizonyítottan Csath András preparátum
(Bakcsók – *Madárkitömés* második kiadásának (1940)
27. oldalán található fotó alapján, rétisas zsákmánnyal
– az előbbi kiadvány 7. oldalán található fénykép alapján, uhu
– MMTT gyűjt. Lsz.:1978.04/1)

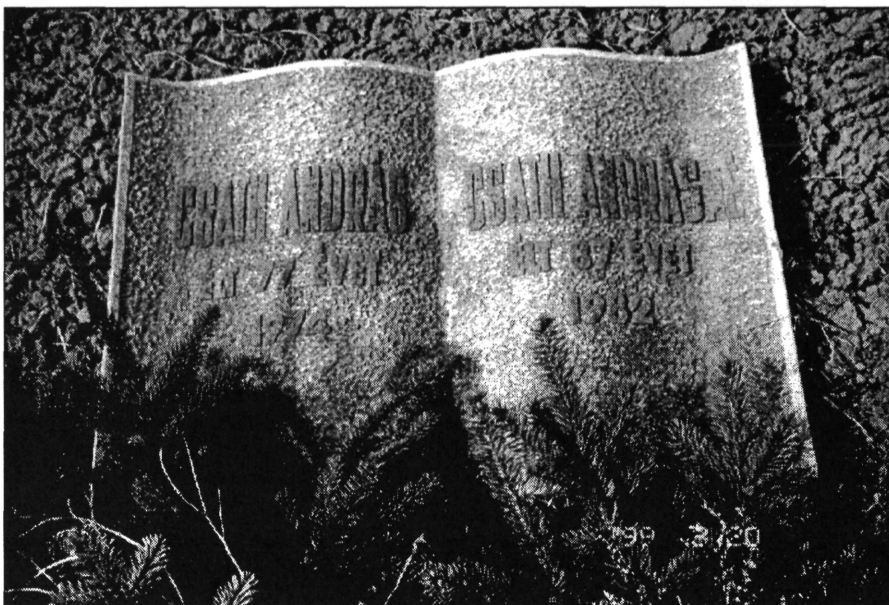

19. ábra.

Az utolsó, Gyomán készült képek (Az utolsó preparálások egyike)

Feleségével. – c. MMT 2135/1998.

20. ábra. Szerény sírkő a dóbozi temetőben (MMMT 2135/1998.)

In memory of András Csath, owner of the Herman Ottó Medal

– Tamás Domokos –

Résumé

The author commemorates to the well-known ornithologist-nature protector, pedagogue and preparator, András Csath in his work. In his study he endeavours to summarise and treat the writings published since the death of András Csath and the documents being in possession or database of the Csath Family and the Munkácsy Mihály Museum. The briefly and chronologically built up curriculum vitae is coloured by 20 illustrations (photo, manuscript, publication, diploma). Through the life of the onetime citizen of Doboz, the Hungarian pioneer of the fauna-history and nature protection we can have a short glance also at the long-ago cultural life of Doboz. (8., 10., 11., 15., 16.)

Translated by Attila B. Kis

Tamás Domokos
Munkácsy Mihály Museum
Békéscsaba
Széchenyi Street 9
5600